

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Evropski
Socialni
Sklad

STROKOVNE PODLAGE ZA PRIPRAVO NACIONALNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ PISMENOSTI

- povzetek -

Pripravila Nacionalna komisija za razvoj pismenosti

Ljubljana, oktober 2006

Pripravo strokovnih podlag za pripravo nacionalne strategije za razvoj pismenosti sta denarno omogočila Ministrstvo za šolstvo in šport ter Evropski socialni sklad.

Nacionalno Komisijo za razvoj pismenosti je maja 2004 imenoval Minister za šolstvo in šport v sestavi:

- mag. Nataša Bucik, Ministrstvo za kulturo, članica
- mag. Marjeta Doupona Horvat, Pedagoški inštitut, članica
- mag. Ana Gradišar, Svetovalni center za otroke in mladostnike v Ljubljani, članica
- dr. Uroš Grilc, Ministrstvo za kulturo, član
- dr. Meta Grosman, Filozofska fakulteta v Ljubljani, članica
- mag. Milena Ivšek, Zavod RS za šolstvo, članica
- dr. Livija Knaflič, Andragoški center Slovenije, članica
- mag. Estera Možina, Andragoški center Slovenije, članica
- dr. Silva Novljan, Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, članica
- dr. Sonja Pečjak, Filozofska fakulteta v Ljubljani, predsednica
- mag. Slava Pevec Grm, Center za poklicno izobraževanje, članica
- Nada Požar Matijašič, Ministrstvo za šolstvo in šport, članica
- dr. Igor Saksida, Pedagoška fakulteta v Ljubljani, član
- Majda Steinbuch, Zavod RS za šolstvo, članica
- Vida Vončina, Center za poklicno izobraževanje, članica
- mag. Nataša Zrimšek, Pedagoška fakulteta v Ljubljani, članica

Komisija za razvoj področja pismenosti je novembra 2004 izdelala strokovne podlage za pripravo smernic za razvoj pismenosti. Te podlage so predstavljale izhodišče za pripravo osnutka nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Razdeljene so bile v tri večje vsebinske sklope in obsegale 56 strani.

- Prvi sklop je vseboval pregled mednarodnih raziskav s področja pismenosti, v katerih je sodelovala tudi Slovenija in domačih raziskav s tega področja;
- drugi sklop pregled strategij za razvoj pismenosti v tujih državah, ki imajo dokaj visoke ravni pismenosti;
- in tretji sklop pismenost v strateških in razvojnih dokumentih na državni in mednarodni ravni.

Povzetek bistvenih ugotovitev iz posameznih delov strokovnih podlag:

1. del: Raziskave na področju pismenosti v Sloveniji

Zbrani so najpomembnejši rezultati in zaključki treh *mednarodnih raziskav* o bralni/funkcionalni pismenosti, v katerih je sodelovala Slovenija: dveh na osnovnošolski populaciji in ene na populaciji odraslih.

Prva mednarodna raziskava bralne pismenosti (*IEA 1991*) je zajela 9- in 14-letne učence iz 32 šolskih sistemov. Slovenski 14-letniki so se med 31 državami uvrstili na 11. mesto, 9-letniki pa med 27 državami na 20. mesto. Oboji so bili najslabši pri branju razlagalnih besedil, tj. besedil, ki jih v večini vsebujejo učbeniki.

Druga mednarodna raziskava bralne pismenosti (*PIRLS 2001*) je preverjala pismenost 9-10 letnih otrok v 35 državah. Pri slovenskih tretješolcih je bil ugotovljen pomemben napredek: od velikega zaostanka za mednarodnim povprečjem leta 1991 do majhnega zaostanka za mednarodnim povprečjem 2001. Kljub temu je raziskava pokazala na podobne bralne trende, ki jih je ugotovila že raziskava leta 1991: deklice so brale veliko bolje od fantov, branje učencev v mestih je veliko bolje od branja na podeželju, učitelji so premalo usposobljeni za razvijanje vseh vrst bralnih strategij.

V mednarodni raziskavi o pismenosti odraslih (*IALS, 1998-2000*) so sodelovali odrasli od 16. do 65. leta iz 20 držav. Rezultati so pokazali, da slovenski odrasli v funkcionalni pismenosti

sodijo med petino najslabše pismenih držav. V Sloveniji je kar 77% odraslega prebivalstva po svojih dosežkih pod ravnjo, ki je potrebna za razumevanje in uporabo tiskanih (pisnih) informacij v vsakdanjem življenju.

Med slovenskimi raziskavami je bilo od leta 1997 do 2004 opravljenih 6 ciljno-raziskovalnih projektov:

- Branje - pomemben dejavnik učne uspešnosti;
- Razvoj bralnih zmožnost z bralno značko;
- Bralna motivacija kot dejavnik učinkovitega branja in njen pomen za kakovostno izobraževanje;
- Pogoji za razvoj bralne pismenosti;
- Bralna kultura v novih razmerah založniške produkcije in
- Kulturna vzgoja skozi otroško literaturo.

Iz rezultatov teh projektov izhaja, da obstaja pozitivna povezanost med bralnimi sposobnostmi (tehniko branja, razumevanjem prebranega in uporabo bralnih strategij) ter bralno uspešnostjo; da je bralna značka pomemben projekt za ohranjanje motivacije za branje, da se bralna motivacija v osnovni šoli lahko izboljšuje z večjim sodelovanjem vseh pedagoških delavcev, z večjo možnostjo izbire bralnega gradiva in upoštevanjem bralnih interesov učencev, s sistematičnim razvijanjem bralnih sposobnosti in odgovornostjo vseh pedagoških delavcev za razvoj pismenosti, kar pa zahteva sistematično izobraževanje učiteljev že v dodiplomskem izobraževanju in njihovo stalno strokovno spopolnjevanje ob delu. Rezultati opozarjajo, da je bralna kultura tesno povezana s ponudbo založniškega trga in razvitostjo knjižnic.

Zaključek:

Raziskovalni podatki kažejo, da z branjem naših učencev in odraslih ne moremo biti zadovoljni in je zato potreben sistematičen in sistemski pristop k razvoju pismenosti vseh prebivalcev – še posebej v okviru formalnega izobraževanja; pa tudi neformalnih in priložnostnih oblik učenja.

2. del: Pregled strategij za razvoj pismenosti v tujih državah

Pregledali smo pet nacionalnih strategij: dve iz evropskih držav (strategijo iz Velike Britanije in Nizozemske) in treh neevropskih držav (Kanade, Avstralije in Nove Zelandije).

Iz pregleda vseh nacionalnih strategij lahko povzamemo naslednje bistvene značilnosti:

- vse strategije postavljajo koncept pismenosti v središče reformnih prizadevanj družb, da bi svoje državljane čim boljše »opremile« z ustreznim znanjem in zmožnostmi. Cilj teh prizadevanj je omogočiti nadaljnji gospodarski razvoj družbe na eni in socialno vključenost posameznikov v družbo na drugi strani;
- jasno so zapisani naslednji strukturni elementi strategij: vizija, definicija pismenosti, temeljna načela, strateški cilji, standardi pismenosti in akcijski načrt z opredeljenimi nalogami/programi in izvajalci, pogoji za izvedbo in spremljanje učinkovitosti izvedenih programov.

Zaključek:

Mnoge države so sistemsko uredile razvijanje pismenosti z nacionalnimi strategijami in preko akcijskega načrta zagotovile potrebna sredstva za sistematičen razvoj tega področja.

3. del: Pismenost v strateških in razvojnih dokumentih ter listinah na državni in mednarodni ravni

Pregledanih je bila vrsta domačih in mednarodnih razvojnih dokumentov in strategij z različnih resorjev z namenom ugotoviti, katere cilje in usmeritve za razvoj pismenosti vsebujejo in bi jih veljalo upoštevati pri pripravi naše nacionalne strategije. Preučili smo naslednje **slovenske dokumente**:

- *Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2004-2007* (s prioritetskimi nalogam: spodbuditi razvoj knjigarniške mreže, *dvigniti raven bralne kulture*, spodbuditi mednarodno prepoznavnost slovenske literature in humanistike...);
- *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju, 1995* (sprejeti učinkovite ukrepe za izboljšanje funkcionalne in kulturne pismenosti – str. 22; permanentno navajanje na pisno kulturo in delo s knjigami je pomembno od vrtca naprej – str. 30...);

- *Strategija razvoja Slovenije – Izzivi prihodnosti 2004-2013* (zviševanje stopnje bralne kulture, promocija bralne kulture v okviru šol, oblikovanje enotne vladne politike na področju knjige ter skrb za dostopnost kulturne potrošnje...);
- *Resolucija o nacionalnem programu za izobraževanje odraslih 2004-2010* (čim večjemu številu odraslih se omogoči vključevanje v različne oblike vseživljenjskega učenja).

Izbrani mednarodni dokumenti:

- *Uresničimo Evropo kot območje vseživljenjskega razvoja* (država odgovorna za oblikovanje in implementacijo vseživljenjskega učenja na vseh ravneh...);
- *Mednarodna listina človekovih pravic* (27. člen: Vsakdo ima pravico prosto se udeleževati kulturnega življenja svoje skupnosti, uživati umetnost in sodelovati pri napredku in biti deleže koristi, ki iz tega izhajajo.);
- *Konvencija o otrokovih pravicah* (natančno določa otrokove kulturne pravice in pravico do izobraževanja);
- *Poročilo o vzgoji in izobraževanju za mednarodno razumevanje, sodelovanje in mir ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin;*
- *Dokument sveta za kulturo EU o kulturi.*

Zaključek:

Vsi pregledani državni razvojni dokumenti, resolucije in strategije izražajo nujnost za stalno in sistematično razvijanje vseh pismenosti, ki naj se zagotovi vsem državljanom v formalnem in neformalnem izobraževanju.

Izbor virov:

K 1. delu:

- Breznik, M., Novljan, S., Jug, J. & Milohnič, A. (2005). *Knjižna kultura*. Ljubljana: UMco, 2005.
- Bucik, N. & Pečjak, S. (2004). Učenčev izbor- ključ do motivacije za branje? *Otrok in knjiga* 1(60), 53-67.
- Elley, W. B., Gradišar, A. & Lapajne, Z. (1995). *Kako berejo učenci po svetu in pri nas?: mednarodna raziskava o bralni pismenosti*. Nova Gorica: Educa.
- Gradišar, A. (1997). Uspešne šole v branju: študija primerov. V: M. Grosman (ur.). *Pouk branja z vidika prenove*. Zbornik posvetovanja BDS (str. 57-74). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Gradišar, A. (1996). Vpliv šole na bralno pismenost štirinajstletnikov. V: B. Marentič Požarnik (Ur.) *Kakovost preduniverzitetnega izobraževanja*. Zbornik posveta (str. 84-89). Maribor: Republike Slovenije za šolstvo.
- Gradišar, A. (1996). *Vpliv šole na bralno pismenost: primerjalne analize razlik med bolj in manj uspešnimi šolami v branju*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Gradišar, A., Bucik, N. & Pečjak, S. (2004). Kako povečati bralno motivacijo v osnovni šoli. *Šolska knjižnica*, 14(3), 148-157.
- Gradišar, A., Križaj-Ortnar, M., Pečjak, S., Kozinc, A. & Lapajne, Z. (1996). *Analiza preskusnih nalog v mednarodni raziskavi o bralni pismenosti: pomenska, skladijska in selekcijska razmerja*. Kurikulum temeljnih področij osnovne šole v luči mednarodnih raziskav učinkov izobraževanja. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Grosman, M. (2004). *Pogoji za razvoj pismenosti*. Vmesno poročilo o CRP raziskavi. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Hrženjak, M. & Vendramin, V. (2003). *Kulturna vzgoja: zaključni elaborat CRP-a "Kulturna vzgoja skozi otroško literaturo"*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Jamnik, T. in Perko, M. (2003). Razvoj bralnih zmožnosti z bralno značko. V M. Ivšek (ur.) *Pogovor o prebranem besedilu*. Zbornik posveta BDS (str. 208-233). Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Knaflič, L. idr. (2001). *Temeljno znanje in spretnosti mladih, brezposelnih in staršev šolskih otrok*. Raziskovalno poročilo. ACS, Ljubljana.

- Literacy in the Information Age. (2000) OECD, Pariz.
- Magajna, L. & Gradišar, A. (2002). Kritični dejavniki šolske neuspešnosti pri prehodu iz razrednega na predmetni pouk. V: K. Bergant in K. Musek-Lešnik (ur.) *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki : vzroki - posledice - preprečevanje* (str. 54-61). Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Magajna, L. & Gradišar, A. (2001). Kritični dejavniki šolske neuspešnosti pri prehodu iz razrednega na predmetni pouk. V: *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki: teze prispevkov za strokovni posvet* (str. 1-5). Ljubljana: Unicef.
- Magajna, L., Gradišar, A., Mesarič, V., Pečjak, S., Pust, N. (1999). *Strategije preprečevanja šolske neuspešnosti in spodbujanja kvalitete učenja: interpretativni pristop (kognicija, metakognicija in motivacija): Zaključno poročilo o realizaciji projekta (1997-1999)*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport: Urad RS za šolstvo.
- Možina, E., Knaflič, L., Kodelja, J. (2000). *Pismenost odraslih v Sloveniji*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. Ljubljana. Interno gradivo.
- Novljan, S. (1996). *Sodobne dejavnosti šolske knjižnice s posebnim ozirom na njene bibliopedagoške naloge pri izvajanju izobraževalnega programa učenja branja v osnovni šoli*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Novljan, S. (1997). Profesionalizacija kot pogoj za uspeh. *Knjižnica* 41 (2/3), 45-56.
- Steinbuch, M. (1999). Informacijska pismenost, knjižnična informacijska znanja v gimnaziji. *Knjižnica*, 43, 75-106.
- Pečar, M. (ur.) (2000) *Pismenost, participacija in družba znanja*, ACS, Ljubljana.
- Pečjak, S. (2004). Bralna motivacija kot dejavnik učinkovitega branja in njen pomen za kakovostno izobraževanje. Vmesno poročilo. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Pečjak, S., Košir, K. (2004). Pupils' reading motivation and teacher's activities for enhancing it. *Review of Psychology*, 11(1-2), 11-24.
- Poročilo o CRP raziskavi: Mednarodna raziskava bralne pismenosti PIRLS 2001 (1999-2003). 2004. Ljubljana: ISH.
- Zupanič, S. (1997). Kognitivni pristop k iskanju in komunikaciji informacij. *Knjižnica* 41(4), 41-54.

- Žnideršič, M., Podmenik, D. & Kocijan, G. (1999). *Knjiga in bralci IV*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Oddelek za bibliotekarstvo.

K 2. delu:

Strategija Avstralije:

- National Literacy and Numeracy Benchmarks;

<http://www.dest.gov.au/schools/literacyandnumeracy/benchmarks.htm>

- A Literate Australia: National Position Paper on the Future Adult Literacy and Numeracy Needs of Australia 2001.

http://www.acal.edu.au/publications/papers/acal_view/ALitAustOct01.pdf

Strategija Nove Zelandije:

- More than words, New Zealand adult literacy strategy

http://www.tki.org.nz/r/literacy_numeracy/clarifying/adult/morethanwords.pdf

Strategija Velike Britanije:

- Skills for life, The national strategy for improving adult literacy and numeracy skills; Focus on delivery to 2007,

http://www.basic-skills-observatory.co.uk/uploads/doc_uploads/672.pdf

K 3. delu:

Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih do leta 2010, Uradni list RS št. 70/04.

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2004-2007 (pridobljeno dne 10. 8. 2004 s strani: <http://www.kultura.gov.si>)

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, 1995.

Strategija razvoja Slovenije, Ljubljana 2005

(<http://www.sigov.si/zmar/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf>)

"Uresničimo Evropo kot območje vseživljenjskega razvoja" – Making a European Area of Lifelong learning a Reality, Communication from the Commission 2001.

Splošna deklaracija človekovih pravic, Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III). (<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102#c66>) .

Konvencija o otrokovih pravicah, Sprejela jo je Generalna skupščina Združenih narodov z resolucijo št. 44/25 z dne 20. novembra 1989. Veljati je začela 2. septembra 1990 v skladu z 49. členom. (<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105#c69>).